

TÜRKİYE İMAR MEVZUATINDA AMAÇLANAN-MEKAN-BİÇİMİ

44

Gökhan Hüseyin ERKAN¹

¹Karadeniz Teknik Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü,
gokhanerkan@ktu.edu.tr

ÖZET

Modern dönemde kente biçim verme işinin temel belirleyicileri arasında hukuk kuralları gelmektedir. Mekanın biçimini düzenleme süreçlerini kapsayan planlama ve mimarlık faaliyetleri büyük oranda yazılı hukuk kuralları tarafından çevrelenmiş durumdadır.

Hukuk kuralları, toplumsal yaşamı düzenlemeyi amaçlarken, aynı zamanda yaşamın sürdüğü mekanın biçimini de düzenlemeyi amaçlamaktadır. Kuralın zihninde bir toplum yapısı olduğu kadar bir de amaçlanan-mekan-biçimi vardır. Bu amaçlanan-mekan-biçimi bazen somut, tutarlı ve açıkça ifade edilmekte, bazen muğlak ve dolayimli içeriklerden anlaşılmaktadır. Kural, amaçlanan-mekan-biçiminin yanı sıra mekanı biçimlendirirken kullanılacak araçları, sınırları, aktörleri, yetkileri ve yaptırımları da belirlemektedir.

Bu bildiriye, Türkiye’de geçmişten günümüze amaçlanan-mekan-biçimi imar mevzuatını oluşturan hukuk belgeleri üzerinden irdelenecektir. Kentsel arazi kullanışlara ve bunların bir araya gelişine ilişkin yürürlüğe konan kurallar belirli bir çeşit kent mekanı elde etmenin amaçlandığına işaret etmektedir. Örneğin, bu kurallar, kent mekanının mevcut biçimini yeniden üretmeyi mi, eski biçimleri yeniden canlandırmayı mı, yoksa yepyeni biçimler üretmeyi mi amaçlamaktadır? Bu kuralları tanımlarken erişmek istediği kent büyük bir metropol müdür yoksa küçük bir kasaba mıdır? Önerdiği niceliksel veya niteliksel yapılaşma koşulları, listesindeki kentsel arazi kullanım kategorileri, izin verdiği alt ve üst sınırlar hangi mekan biçimlerine olanak tanımakta, hangilerini dışarıda bırakmaktadır? Bu tür soruları soran bildiri yasa koyucunun amaçladığı mekan biçimini tanımlamaya odaklanmaktadır. İncelemede, kural koyucu tarafından amaçlanan-mekan-biçiminin tarihsel değişimi yürürlüğe girmiş yazılı hukuk kuralları üzerinden gözlemlenmektedir.

Pratik mekan biçimleri, bu biçimlerin değişimleri ve değişimlerin nedensel çözümlenmesi bu incelemenin konusu değildir. Aynı şekilde, siyasetçilerin çok çeşitli söylemlerinde kamuoyuna ifade ettikleri veya yasaların madde gerekçelerinde yazılan açıklamalar da bu incelemenin konusu değildir. İncelemede, kural koyucu tarafından amaçlanan-mekan-biçiminin tarihsel değişimi yürürlüğe girmiş yazılı hukuk kuralları üzerinden gözlemlenmektedir.

İnceleme yöntemi hermenötiğin hukuk araştırmalarında kullanılan teleolojik yorum tekniğinin uygulanmasıdır. Türkiye’de Cumhuriyet öncesi dönemdeki fermanlardan, son dönem kentsel tasarım rehberlerine kadar uzanan süreçte mekan düzenlemeye dair çok sayıda ve türde hukuk kuralı yürürlüğe konmuştur. Bildiriye, mekan biçimlendirmede uymakla zorunlu kılınan türdeki bağlayıcı hukuk kurallarından imarla ilgili kanunlar ve yönetmelikler sorgulanarak, amaçlanan-mekan-biçimleri tanımlanmaktadır.

Hukuk kurallarının amaçladığı mekan biçimi iktidar tarafından bir hukuk kuralı olarak yürürlüğe konduğundan uyulması zorunludur. Bu biçim mekanbilim kuramcılarının, akademisyenlerin, pratisyenlerin ve çeşitli toplumsal grupların amaçladığı mekan biçimlerinden farklılaşabilir, bunların amaçladığı mekanın tam karşısını tanımlayabilir veya bunlarla uyumlu da olabilir. Her durumda, kendileri tarafından benimsenmese dahi mekan düzenleme pratisyenlerinin ve yöneticilerinin bu kurallara uyması zorunludur. Bir kentbilim teorisyeni veya akademisyen için mutlak bağlayıcı olmayan bu durum pratisyen için farklıdır. Yasadakinden farklı bir mekan-biçimi amaçlayan pratisyen, yasa tarafından amaçlanan-mekanbiçimine uymak, en kötü ihtimalle aykırı olmamak durumunda kalmaktadır. Örneğin, Türkiye’de imar kanunu ve yönetmeliklerinde belirlenmiş ölçülere uymayan mekansal formlar üretmek hukuken geçersiz sayılmaktadır.

Sonuç olarak, bu çalışma yasalar ve yönetmeliklerde belirgin veya muğlak ifadelerle yazılı kural haline getirilmiş mekan biçimlerini sorgulayarak, kentsel morfolojik uygulamalarda hukuki boyutun önemini ve bağlayıcılığını tartışmaya açmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Biçim, imar, mekan, mevzuat, teleoloji

1. GİRİŞ

Yasa koyucu çıkmaz sokağı yasakladığında tasarımcının bu modeli kullandığı projesinin idare tarafından onaylanması hukuken mümkün değildir. Yasa, gerekçe açıklamak isterse bu öğeyi acil durumlarda erişim riski yaratacağı için istemediğini, güvenlik sağlamayı amaçladığını vb. söyleyebilir. İfade şekli ve gerekçesi ne olursa olsun amaçladığı durum uygulamayı bağlar. Burada örnek alınan çıkmaz sokak modeli, akademik, teorik veya entelektüel alanlarda fiilen kullanılsa dahi yürürlüğe girmesini sağlayacak idari onama işlemlerine konu edilemez. Edilirse hukuka aykırı olur, geçersiz kılınır. Tasarımın veya uygulamanın özgürlüğü kuralların izin verdiği sınırlar içerisinde. Fiziksel mekanın tarihsel gelişiminde ve bugünkü biçimini almasında toplumsal ve profesyonel pratikler kadar yasal koşulların da payı vardır.

Genel olarak, yasa toplumsal alanı nasıl kontrol ediyorsa, kentsel mekanı da kendince bir mantıkla kontrol etmektedir. Yasanın ortaya koyduğu amaçlara, izin verdiği araçlara, belirlediği sürelerle ve yetkilere, yaptığı işin hukuki geçerliliği olmasını isteyen herkes uymak zorundadır. Bu amacı, araçları, süreleri ve yetkileri kabul etmeyen kişi, yasaya aykırı davranmak yerine yasanın kendi istediği şekilde değiştirilmesi için çabalamalıdır. Bu çaba tasarım ve hukuk arasında bir iletişim kurulmasını gerektirir. Yasa ve yönetmelikleri beğenmeyip hor görmek akademisyenler ve teorisyenler için yaygın bir yaklaşımdır. Fakat pratisyenler ve bürokratlar için mevzuata uygunluk esastır. Bu bakımdan mekana biçim verenlerin bu tür bağlayıcı kuralların doğasını ve gelişme dinamiklerini kavraması önemlidir. Bu konuda uzun zamandan beri yeterince çalışıldığını söylemek ise mümkün değildir.

“... Yollar ve Yapılar Tüzüğü, ne imar planlamasının temelini oluşturan kullanımlara göre bölgeleme, kent içi ulaşım dizgeleri (sistemleri) oluşturma, ve kentsel altyapı ve sosyal donatım biçimleri (patterns) önerme gibi konularda açık hükümler getirmekte ne de kentlerin mekansal bir bütün olarak ele alınıp değerlendirilmeleri yönünde kayıtlar içermektedir... 1848 Ebniye Nizamnamesi (Yapılar Tüzüğü)’nde “yapıcılık”, 1864 Turuk ve Ebniye Nizamnamesi (Yollar ve Yapılar Tüzüğü)’nde “yolculuk” veya “yol istikamet planlılığı”, 1351 sayılı 1928 yasasında ise “imarçılık” eğilimleri ağır basar. Ne var ki, kent planlama geleneğimizin geçirdiği aşamaları daha iyi yorumlayabilmek için

imar yasalarını, yerel yönetim örgütlerini, toplumsal değişimleri, planlama yazını ve kentsel planlama uygulamalarını birlikte ele almak gerekir.” (Bademli, 1980, 236-237)

Yasanın sınırlandırmalarının farkında olmayan pratisyenin ne kadar nitelikli olsa da uygulanamayacak tasarımlar üretme riski vardır. Daha iyi bir mekan üretimi hedefleyen tasarımcının gereken düzenlemeleri nasıl yapacağını bilmesi, neyin değiştirilmesi gerektiğinden haberi olması beklenir.

2. YÖNTEM

Kentsel morfoloji alanındaki görgül çalışmalar ağırlıklı olarak yapı fiziksel çevre ve tasarlanan mekan üzerine yoğunlaşmaktadır. Esasen yasanın amaçladığı mekan da bir tasarlanan mekandır. Kentsel planlama, tasarım, mimarlık bilgisi nasıl ki biçimlere dayalı soyutlama üretiyorsa, yasa da hukuki statülere dayalı soyutlama üretmektedir. Biçimsel soyutlamalar genelde çizgi, alan, hacim, renk, ölçü, form vb. ile ifade edilirken; yasanın amaçladığı mekan biçimi ağırlıklı olarak yazılı hükümle ifade edilir. Buradan yola çıkarak Lefebvre’in (1991) algılanan, tasarlanan, yaşanan mekan trilektiğinde yasayı tasarlanan mekanla ilişkilendirmek mümkündür.

Şüphesiz hukuk kurallarının biçimsel olmayan amaçları da vardır. Eğitsel amaçlar (halkın mekanı kavrayabilmesi için belgelere erişim sağlanması), demokrasiyi geliştirmeye yönelik amaçlar (planlara itiraz etme hakkı), maliyet azaltma amaçları (imar uygulamasında öncelikler) gibi pek çok biçimsel olmayan amaç kategorisi vardır. Bu çalışmada biçime yönelen amaçlar tarihsel bir izlekte imarla ilgili kanun ve yönetmelik metinleri üzerinden yorumlanmaktadır. Amacın metin üzerinden yorumlanması teknik açıdan uygun bir yöntem gerektirir. Bu doğrultuda uygulanan teleolojik yorum yöntemi, hermenötiğin bir kolu olup hukuk kurallarının yorumlanmasında yaygın kullanılan yöntemlerdendir. Hermenötik kavramı Türkçe’ye yorumbilim veya yorumsama olarak çevrilmektedir. Bu yöntem, bir metnin veya sanatsal bir eserin herkes için sabit ve objektif bir anlamı olup olmadığı sorusunu araştırmaktadır (Aktaş, 2011). Her bilim alanında olduğu gibi hukuk alanında da yöntem sınıflandırmaları çeşitlidir. Bazı yazarlar bunları hukukta yorum yöntemlerini Gramatik, Mantıki, Tarihsel, Sistematiği (Kaya, 2014) olmak üzere dört kola ayırmaktadır. Gözler (2003, 204-209) lafzi (deyimsel, gramatikal); tarihi; mantıki; sistematiği; kavramcı; menfaatler içtihadı; teleolojik (gai, amaçsal, fonksiyonel) olmak üzere yedi yorumlama yöntemi sıralamaktadır. Gözler’in (2023) etraflıca açıkladığı yöntemler şu şekilde özetlenebilir: Lafzi yorum, anlamı kelimelere, kelimelerin cümle içindeki yerlerine, söz dizimine, noktalama işaretlerine bakarak tespit eder. Esasen, her yorum yöntemi kanun metnine yani sözlerine baktığı için her birinde lafzi yorum kaçınılmaz olarak kullanılır. Ancak, lafzi yorum yöntemini diğerlerinden ayıran unsur sözün dışına çıkmamasıdır. Böylece, kanun koyucunun niyetini ifade etmek için tamamen uygun ifadeler kullandığı kelimeleri özenle seçtiği ve dizdiği varsayılır. Tarihi yorum yönteminde kanun koyucunun kanunu koyarken izlediği amaç, komisyon ve parlamento görüşmeleri ile gerekçe metinleri de dahil edilerek araştırılır. Bu yöntemin ayırt edici yanı kanunun şimdiki anlamını değil, kanun koyucunun kanunu koyduğu zamandaki subjektif iradesini araştırmasıdır. Mantıki yorum yöntemi kanunun kısım ve bölüm başlıkları ile kenar başlıkları dahil bir bütün arayan, kanunun ruhundan, özünden harekete geçen bir yöntemdir. Sistematiği yorum yöntemi tek tek kuralların anlamlandırılmasından ziyade tüm kuralların tutarlı bir bütün oluşturacak şekilde yorumlanmasını önerir. Sistematiği yorum özellikle mükemmel olmayan kurallara (kural koyan ama yaptırımı olmayan)

uygulanmaktadır. Bu normda olmayan yaptırımın bir başka normda var olduğu kabul edilir. Kavramcı yorum yönteminin özelliği bir hukuk kuralını yorumlarken sosyal veya somut gerçeklikten değil, temel hukuk kavramlarından yola çıkılmasıdır. Böylece, her yerde geçerli hukuk normları gerçekleştirilebileceğine inanılmaktadır. Menfaatler içtihadı yönteminde kanunun sosyal gelişmeye uygun olarak yorumlanması istenir; hakim fonksiyonu kanunun en iyi uygulama amacını tespit etmektir. Teleolojik yorum yönteminde, kanunun metni ve hazırlık malzemesi yeterli görülmemekte, amacını ve özellikle zamanın ihtiyaçlarını ve dönemin yaklaşımlarını gözden uzak tutmamak gerekmektedir. Bu yaklaşımda kanunlar uygulandığı zamanın ihtiyaçlarına göre yorumlanmalıdır. Zira yürürlüğe girdikten sonra kanunlar kanun koyucunun iradesine bağlı olmaktan çıkar, bağımsız bir varlık haline dönüşürler (Gözler, 2003, 208).

Şüphesiz, kanunun varlık amacı ile kanunun amaçladığı mekanın biçimi birbirinden farklıdır. Kanunlarda ve yönetmeliklerde, şeklen ve genellikle birinci maddede “amaç” tanımlanır. Genel içerikli olmayan, sektörel veya tematik nitelikteki kanunlarda daha somut amaçlar tarif edilirken İmar Kanunu gibi genel kanunlarda amaç fonksiyonu birden çok konuyu kapsayan, çok katmanlı, çok sektörlü olabilmektedir. Amaç cümlesindeki ifadeler, birer politika niteliğindedir fakat mekan biçimine dair yeterli işaret vermez. Amaç cümlesi ne kadar özenle tanımlansa da mekansal çıkarım yapmak için kendi başına yeterli değildir. Örneğin kanunun amaç maddesine afette ilgili bir kavram ekleyip ilişkilendirmek yeterli görülebilir, fakat bunun mekan perspektifine aktarılması için operasyonel kuralların üretilmesi gerekir. Dolayısıyla, kuralın amaç bakımından incelenmesi için amaç maddesine bakmak yeterli değildir. Üstelik bir düzenleme oluşturulurken akla gelmeyen yeni ve başka amaçlar kazanabilir (Kaya, A. 2014). Sonuç olarak, her kanunda bir amaç cümlesi bulunmakla birlikte bu çalışmada kanunun amacına değil, kanunun amaçladığı mekanın biçimine odaklanılmaktadır. Kanunun amaç bakımından incelenmesi, bu amacın gerçekleştirilip gerçekleştirilemediğinden bağımsız yapılmalıdır. Nitekim Türkiye'nin kentleşme tarihindeki önemli olaylar kanunların veya planların uygulanmasında hatırı sayılır etkiye sahiptir. Lozan antlaşması, nüfus mübadeleleri, savaşlar, Marshall yardımları, iç ve dış göç, gecekondulaşma, imar afları gibi siyasi ve toplumsal olaylar amacın gerçekleşmesinde engel olabilir, ki olmuştur da.

Bu çalışmada mekanın biçimlenmesini yöneten hukuk kuralları Cumhuriyet öncesi imar düzenlemelerinden günümüze kadar yürürlüğe konmuş önemli düzenlemeler üzerinden kronolojik sırada incelenecektir¹.

3. CUMHURİYET ÖNCESİ DÖNEMDE AMAÇLANAN MEKAN BİÇİMİ

Fermanlar ve emirnameler haricinde imarla ilgili ilk kapsamlı yazılı düzenleme 3 Kasım 1839 tarihinde ilan edilen Tanzimat Fermanı'ndan kısa süre önce yayınlanmış olan 8 Haziran 1839 tarihli İstanbul İlmühaberidir. İlmühaber², Başkent İstanbul'un en önemli kentsel sorunu olan yangınları önlemek için bir dizi malzeme ve mesafe kuralı getirmektedir.

¹ Mevzuatın yazımı, tarihsel gelişimi, yasalaşma süreci, akademik ve toplumsal tartışmalarına yönelik son derece kapsamlı bir yapıttan (bkz. Ersoy, M. 2017) geniş çapta yararlanılmıştır.

² İlmühaber'in ve Osmanlı dönemindeki diğer imar belgelerinin orjinal metinleri için ÇŞİDB. 2021'den; güncel Türkçe çeviri için Ersoy, M. 2017'den yararlanılmıştır.

- Geometrik prensiplere uyan, kapanmayan, mevcut dokudakine kıyasla daha geniş, ışınsal yollar
- Çıkmaz yol yasak
- Yola taşan çıkma ve cumba yasak
- Mevcut cami ve mescitler hariç, yol hizasına uyulacak;
- Yollar üzerinde yapı yapılmayacak
- Kargir ise bitişik veya ayrık, ahşap ise biraz uzaklaştırılmış ayrık nizam yapılaşma
- Meydanlar cami ve büyük binalarla çevrelenecek

Konaklar 15 m'den (3 kat) daha yüksek olmayacak

Bunların bir kısmı tam olarak öyle istenmese de rıza gösterilen veya yetinilen kurallardır. Ahşabı yasaklamak istemesine karşın fakir halka müsaade etmekte, yolları geniş ve boş tutmak istemesine karşın yolda kalan kimi tesislere istisna tanımaktadır. İstenen kentsel biçimin özünün, kıvılcım sıçratmayacak kadar birbirinden uzaklaştırılmış tipik ızgara plan dokusu olduğu söylenebilir.

Sadece İstanbul (Tarihi Yarımada) ile üç ilçe (Eyüpsultan, Galata, Üsküdar) için yangın geçirmiş yerlerde uygulanacak olan 5 Nisan 1848 tarihli Atik Ebniye Nizamnamesi (Binalar Yönetmeliği) geometrik prensipleri kullanarak, düz ve geniş yollar yaparak yangından korunmayı amaçlamaktadır. Günümüzdeki imar kuralları arasında artık bulunmayan yol kademelenmesi ilk olarak bu nizamnamede (Tatlı ve Erkan, 2021) getirilmektedir.

- Büyük cadde 7,5 m; normal cadde 6 m; diğer sokaklar 4,5 m'den az olmayacak
- Çıkmaz sokaklar mümkün oldukça açılacak
- Han, ev, dükkan ve duvarlar yol hizasına uyacak, cumba ve çıkmalar yola taşmayacak
- Devlet binaları hariç yükseklikler ahşap için 16.50 m, kargir için 22.50 m ile sınırlanacak
- Ayrık nizam istenmekle birlikte, bitişik nizam olmak zorunda kalırsa ahşap binalar arasında yanmaz malzeme ile duvar örülecek
- Ahşap binaların yüksekliği düşük tutulacak
- Ateşle çalışan işyerlerinin yol cephesi hariç kenarlarına yanmaz malzeme örülecek
- Meydan, iskele ve cami avlularında bina yapılmayacak

'Herşeyin temelinde öncelikle sağlamlık ve güvenlik geldiği için' diye söze başlayan 1848 tarihli Ebniye Beyannamesi inşaat teknikleriyle ilgili bilgilendirme notu olarak değerlendirilebilir. Beyannamede binalar büyüklüklerine göre beş dereceye ayrılmıştır:

- Birinci derece binalar: 1150 m²'den büyük devlet binaları
- İkinci derece binalar: 575 - 1150 m² arası
- Üçüncü derece binalar: 285 - 575 m² arası
- Basit binalar: 285 m²'den küçük
- Yoksul kişilerin çerçöpten yapacağı ev sıralamaya girmeyecektir (Ersoy, 2017).

Binalar birer hukuki kategori olarak tanımlandıklarından birbirinden farklı statüsü olan, bölgelemeye işaret eden bir ayırım oluşmaktadır. Günümüzde bu anlamda, ÇŞİDB tarafından her yıl yayımlanan "Yapı Yaklaşık Birim Maliyetleri Hakkında Tebliğ" haricinde binaları sınıflandırmaya dayalı bir sistem yoktur.

1859 yılında yayınlanan Sokaklara Dair Nizamname, Galata ve Beyoğlu sokakları için hazırlanan bir çeşit çevre sağlığı yönetmeliğidir. Sokakların ne zaman, kaç sefer süpürüleceği, çöp toplama, kaldırım

onarımına dair kurallar, sokak cephesinde balkon ve duvar gibi çıkmalara çiçek saksısı koymayı, asma dikmeyi yasaklayan hükümler; kent içi yolların günlük kullanımında uyulması gereken taş, tuğla, kereste, un, ot vb eşya yüklü arabaların, katır, at, deve ve eşeklerin cadde ve yollardan geçemeyeceği, sadece yan yollardan geçebileceği gibi kurallara yer verilmiştir.

1863 tarihli Turuk ve Ebniye Nizamnamesi (Yollar ve Binalar Yönetmeliği) önceki nizamnamelerin başkent İstanbul'a özgünlük durumunu genele yaymıştır. Metrik sisteme geçişe işaret eden Fransız metresine uyarlamak amacıyla zira ölçüsü 0,75 metre alınmaktadır. Bu yönetmelikte günümüzdeki imar sisteminde bulunmayan genişliğe göre standart yol kademesi bir miktar daha geliştirilmiştir.

- Yayaaların sorunsuz geçip gitmesi için yol kademelenmesi:
- Birinci sınıf 11,25 metre
- İkinci sınıf 9 metre
- Üçüncü sınıf 7,50 metre
- Dördüncü sınıf 6 metre
- Birkaç eve özel dar çıkmaz sokaklar 4,50 metre
- Her sokağın olması gereken genişliği, levhaya yazılarak sokak başına asılacaktır.
- Meydan, iskele ve cami avluları ile kamusal açık alanlarda bina yapılmayacaktır.
- Yangın sonrasında yeni oluşturulacak alanlarda arsalar mümkün oldukça kare ya da dikdörtgen biçimde oluşturulacaktır.
- Yol cephesinde, yol genişliğiyle doğru orantılı artan çıkmalara izin verilmekte, diğer cephelerde serbest bırakılmaktadır.
- Sokakların başına, bina cephe hattını ve sokak düzenini gösteren istikamet haritası konacaktır.
- Kamu ve devlet binaları hariç özel mülklere yükseklik sınırlaması getirilmektedir.
- Ahşap istenmemesine karşın yasaklanmamaktadır.

Kanun düzeyindeki ilk düzenleme olan 1882 tarihli Ebniye Kanunu'nun (Binalar Kanunu) birinci maddesi sokakların genişliğine yöneliktir. Yol kademelenmesi karşılıklı binalar arasındaki mesafe olmak üzere; en az 15m, 11.25m, 9m, 7.5m, 6m ve çıkmaz sokaklar için "4.5m - 7.5m" olacaktır. Böylece, kanun en başta doğrusal ve geniş yollara dayalı bir izgara kent biçimine işaret etmektedir. Kanunda dikkat çeken bir özellik hükmün keskinliğinin ve genelliğinin azalmasıdır. Önceden kural açıkça belirlenirken, gittikçe büyüyen ve karmaşıklaşan kent karşısında, öngörülemezlik veya başka gerekçelerle "incelendikten sonra, duruma göre" gibi esneklik getiren ifadeler yerleşmiştir. Bununla birlikte meskun sahada koşulların etüt edilmesini istediği için mevcut çevreyle uyumlu biçim hedeflediği, yeni yapılaşmada geometrik prensipleri gözettiği söylenebilir.

- Mevcut geniş caddeler korunacak, açılabilirdiği kadar geniş caddeler açılacak.
- Cami avlusu, iskele, meydan gibi kamuya açık yerlerde bina yapılması yasaklanacak.
- Büyük arazisini imara açmak isteyen kişi, bir karakol ve bir okul yeri bırakacak, mahalle sınırının sonuna kadar kaldırım ve kanalizasyon yapacak.
- Yanan yerlerde oluşturulacak yeni parseller eski mülkten çeyrek kadar (%25) kesinti yapıldıktan sonra kare veya dikdörtgen biçimde oluşturulacak.
- Ev yapmaya uygun olmayan biçim ve büyüklükteki arsa komşuyla tevhit edilecek veya satacak.
- Bina yükseklikleri yapı malzemesine göre değişmekte, cephe alınan yol genişliğiyle orantılı arttırılmaktadır.

Buraya kadar olan değerlendirmede, birincil kaygı olan yangına karşı önlem almak amacıyla malzeme ve mesafe kuralları getirmek isteyen ancak bunda çok ısrarlı olamayan bir dizi kurallar manzumesi görülmektedir. Ahşaptan kargire dönüşümü zorunlu hale getiremeyince, geometrik prensipler kullanılarak geniş ve doğrusal caddeler tasarlanmaktadır. Bu yönlenmede aynı dönemde Paris'te Haussmann'ın uyguladığı geniş bulvarlar oluşturan dönüşüm modelinin etkisi olduğu söylenebilir.

4. CUMHURİYET SONRASI DÖNEM PLANLAMA KURALLARINDA AMAÇLANAN MEKAN BİÇİMİ

1933 yılında yürürlüğe giren 2290 sayılı Belediye Yapı ve Yollar Kanunu, Cumhuriyet döneminin ilk imar yasasıdır. Hala yangın korkusunu barındırmakla birlikte kenti düzgün ve kontrol edilebilir bir mühendislik ürünü gibi ele almaktadır. Izgara planı esas alan dik açı kullanımı düzgünlüğü; her öğeyi üst ve alt sınırlar içerisinde tanımlayarak standardize etmeyi amaçlayan matematiksel kabulleri kontrolü ifade etmektedir. Cumhuriyet öncesi dönem mevzuatında da bulunmasına karşın uygulaması son derece sınırlı olan çıkmaz sokak yasağı bu kanunda açıkça yer almış ve tasarımcılar yakın zamana kadar gelişme alanlarında cul-de-sac modelini uygulayamamışlardır³. Yasanın kent mekanının ötesinde yerleşimleri de ayrılaştırdığı söylenebilir. İstisnasız her belediye 5 sene içerisinde 50 yıl sonrası için hesaplanan nüfusa göre müstakbel şehir planını yapmak zorundadır. Yasayla ilk defa planlarda ayrılması gereken işlevlerin listesi ve kişi başına ayrılması gereken alanlar kesin değerlerle belirlenmiştir. Bu değerler, eğer bakanlık izin verirse, %2 oranında azalabilir veya artabilir:

- Müstakbel nüfus X 50 = M 2 ev, bahçe, yol ve meydanlar,
- Müstakbel nüfus X 4 = M 2 ticaret ve sanayi mahalleri,
- Müstakbel nüfus X 4 = M 2 koru, çayır, göl ve oyun yerleri,
- Müstakbel nüfus X 3 = M 2 hastane, mezarlık, hamam, otel ve kahvehane gibi umumi yerler
- Müstakbel nüfus X 2 = M 2 resmi ve askeri müesseseler ve talim yerleri
- Müstakbel nüfus X 2 = M 2 mektep ve kütüphanelere tahsis edilecek yerler.
- Özellikle korunması istenen eski eserler var ise bunlar ayrıca eklenir.

Ada köşeleri mümkün mertebe dik açılı tasarlanacaktır. 30 dereceden daha dar köşe olamaz. 45 dereceden daha dar olanlarda köşenin dörder metrelik kenarları yola terk edilir. Ada ölçülerinin hangi aralıkta olacağı dahi tanımlanmıştır:

- Konutlarda dar kenarı 50-80 metre, uzun kenarı 150-250 metre arasında
- Ticarete dar kenarı 25-50 metre, uzun kenarı 75-150 metre arasında
- Sanayide dar kenarı 80-120 metre, uzun kenarı 250-400 metre arasında olacaktır.

Yollar mümkün oldukça doğu - batı, kuzey güney doğrultulu olacak, dörtten fazla yol bir noktada birleşemeyecektir. Yol genişlikleri en az 9.50 metreden itibaren 2.50 metre eklenerek kademelendirilmektedir. Tek kenarında yapılaşma olan yollarda genişlik 6.00 metreye kadar düşürülebilir.

³ 2014 yılında yürürlüğe giren Mekansal Planlar Yapım Yönetmeliği'nde çıkmaz sokağa taşıt yolları için bazı şartlarla kısmen izin verilmektedir.

9.50 metre üzerindeki yol kenarlarına sıralı ağaçlar dizilir. Yollar en az 1/250 eğiminde olacak, ana caddelerde % 4'ü, sokaklarda %10'u geçemeyecektir. Yol uzunluğu yol genişliğinin 30 katından fazla olmayacaktır. Demiryolu kenarlarında 30'ar metre, korunması istenen eserlerin etrafında en az 10'ar metre, su kıyılarından 10'ar metre açıklık bırakılacaktır. Ayrık nizamda ahşap binalar için 5 metre, kargir binalar için 3 metre yan bahçe mesafesi uygulanacaktır. Mülkiyeti belirlemek üzere her arsanın hendek veya tel gibi araçlarla sınırlandırılması zorunludur. Bu yasanın planlamayı toplumsallaştıran önemli kurallarından biri kişi başına 2 metrekareden daha az yeşil sahası olan şehirlerde, planda belirlenen yerlerde ve belediyece belirlenen günlerde her evin senede 1 adet ağaç dikmesi veya diktirmesidir. Her plan "aynı otoritenin onayına" (Ankara İmar Müdürlüğü) sunularak aynı perspektifin yorumuna bırakılmaktadır. Böylece, daha baştan, belirli bir yorumun onaylayacağı tektip tasarım kalıbına oturmaktadır. Bu merkezi otoritenin kendi içinde rasyonel, yetkin ve tutarlı kararlar alacağı varsayılmalıdır. Sonuç olarak yasa henüz planlama standartlarını ve tasarım ilkelerini konuşmadan önce "merkezi otoritenin tekil yorumunu" esas almaktadır.

2290 sayılı Kanun nesnel, matematiksel, geometrik, kategorik, kontrol edilebilir, ideal bir kentsel mekan üretmeyi amaçlamaktadır. Yakın dönemde Avrupa'da yaygınlaşan Ebenezer Howard'ın bahçe kenti, Türkiye'ye de davet edilen Le Corbusier'nin ışılan kenti, Başkent Ankara'nın planını hazırlayan Hermann Jansen'in önerileri ve dönemin diğer modernist şehircilerinin yaklaşımları bu amacı etkilemiş olabilir.

1936 tarihli Şehirlerin İmar Planlarının Tanzimi İşlerine Ait Umumi Talimatname esas olarak planların hazırlanma usulleri ve kentsel işlevler için bir çeşit plan hazırlama esasları ve yerseçim ilkeleri niteliğindedir. Talimatnamenin önemli hükümleri arasında onaylanan imar planlarının hiçbir surette değiştirilemeyeceği ve bir rapor ve izahname ile birlikte hazırlanacağı gelmektedir. Belediye kanununda adı geçen tesislere azami 1 kilometrede bir mektep ve belediye daireleri vs. bütün idare merkezlerinin yerleri ve sınırları kesin plan üzerinde gösterilecektir. Mezarlık yerlerinin 30 metre dışından hiçbir tesisat yapılmaz, bu sahalar ağaçlandırılır ve sıhhi şartlara göre düzenlenir. Ticaret ve sanayi yerlerinin birbiriyle irtibatı göz önünde tutulur. Nüfusu 10.000 ve daha fazla olan her şehrin projelerinde uçak meydan veya meydanları gösterilecek, şehir merkezine en kısa yoldan bağlanacaktır. İçinden demiryolu geçecek şehirlerde, demiryolu ile sanayi bağlantısı iyice tetkik ve tespit edilecektir. Gelişen şehirlerin demiryolunun bir tarafında kalmasına müsaade edilmeli, diğer tarafı sanayi mıntikasına ayrılmalıdır. Demiryolunun iki yanında 30 metrelik boş saha bırakılacak, yeşillikler, çitler, çalılıklarla süslenecektir. Deniz kenarındaki şehirlerde müstakbel limanların gelişebileceği konumlarda demiryolu, yük istasyonu ve şehir ilişkisi mutlaka kurulacaktır. Akarsu kenarlarında taşkın tesisleri yapılacaktır. Eski eserler korunacaktır. Vadiler arasında, dereler içinde veya basık arazide kalmış şehirlerin ve eski eserlerin etrafı açılarak birer müze şehrine dönüştürülmesi, yeni şehirlerin ise bağlarda ve sayfiyelerde adım adım geliştirilmesi önerilmektedir. Gücü yetmeyen belediyeler bu kadar kapsamlı planlar yapmayıp, şehri boydan boya geçen ve dışarı çıkan yollarla birleşen bir tek cadde açılması ile yetinebilirler. Bu şehirlerde mümkün oldukça mevcut binaları az yıkmak, yolları geniş bahçelerden geçirmek, eski eserleri korumak gerekir. Kaplıca, plaj, maden suları gibi sağlık potansiyeli olan şehirlerde, sezonuna göre gelecek fazla kalabalık ihtiyacı hesap edilerek

planlanmalıdır. Bina katları bodrum katlar hariç; 8.000 nüfusa kadar cadde genişliği ne olursa olsun en fazla 2 kat, 8.000 – 50.000 arası en fazla 3 kat, 50.000’den fazla yerlerde en fazla 5 kat olacaktır⁴.

Talimatname büyümekte olan bir sanayi kenti modelini gözetmektedir. Önceki mevzuatta kentsel yerleşimlerin ana karakterini tek tek konutlar oluştururken, şimdi kentin biçimini önemli ölçüde etkileyen ve makroformunu belirleyen işlevlere ve ekonomik sektörlerle önem vermektedir. Kent hem daha büyük alan kaplayan yapı ve tesislerden oluşmakta hem de daha çeşitli işlevleri barındırmaktadır. Sanayi, nakliye, lojistik, çeşitli ticaret, kültür ve sanat, eğitim ve sağlık yapıları ile bunların birbiriyle ilişkisine önem verilmektedir. Planlama bir çeşit mühendislik işi olarak ele alınmakta, her kararın bilimsel gerekçesinin açıklandığı rapor istenmektedir. Talimatname, farklı parçaların birbiriyle uyum içinde çalıştığı bir makine amaçlamaktadır denebilir.

Bir sonraki kapsamlı düzenleme 1956 yılında yürürlüğe giren 6785 sayılı İmar Kanunu’dur. 2290 sayılı kanunda geniş yer verilen teknik boyutlar 6785’te yönetmelik ve talimatnamelere bırakılmaktadır. Önceden her belediye plan yapmak zorunda iken, 6785 sayılı kanunda 5.000 üstü nüfuslu belediyeler imar ve kanalizasyon planlarını, 5.000 altı belediyeler yol istikamet planlarını yaptırmak zorundadır. Böylece, büyük kentlerin tamamını, küçük kentlerin ise önemli yollarının çevresini biçimlendirmeyi yeterli görmektedir⁵. Küçük kentlerin geri kalan kısımları toplumsal dinamiklerce yapılaşacaktır.

6785 sayılı İmar Kanunu’nun uygulanma şeklini gösteren genel bir nizamname ve bir tip talimatname yayımlanmış, her belediyenin altı ay içerisinde kendi imar talimatnamesini hazırlaması zorunlu kılınmıştır. Duygular’⁶ (1995, 100) göre bu “tip yönetmelik” ile kalıpcılıktan kurtulunmak istenmiş ancak belediyelerin hazırladıkları talimatnameler farklılıkları belirtmektense tüm bölgeler için aynı kurullarla doldurulmuştur. Aşağıda bu nizamname ve iki talimatname örneği (Ankara, 1959; İstanbul 1959) incelenmektedir.

6785 sayılı İmar Kanunu’nun İmar Nizamnamesi’nin 43. maddesinde “Üzerinde imar mevzuatına uygun yalnız bir bina yapılabilecek arazi parçasına parsel denir” hükmü “tek parselde tek bina” modelini getirmiştir⁶. Bu hüküm büyük parsellerin birden fazla bina yapılabilecek kadar ifraz edilmesi sonucunu doğurarak küçük parsellerden oluşan bir mülkiyet dokusu üretmiştir. Önceki kanunun tek, ikiz, blok nizam tanımlarını ayırık, blok başı, bitişik olarak yeniden adlandırmıştır.

Bu çalışmada incelenen iki örnek, aynı kanun ve nizamnameye dayanmasına karşın birbirinden çok farklı şekildedir. Ankara İmar Talimatnamesi iç mekan ölçülerine yönelik bir tablo dışında yazılı hükümlerden oluşmakta, İstanbul İmar Talimatnamesi çok sayıda örnek çizimle açıklanmaktadır. Talimatnameye, madde hükümlerinin parsel, yapı, yol ilişkisini açıklayan ve mimari karşılıklarını örneklendiren toplam 40 şekil eşlik etmektedir.

⁴ Talimatnamenin kamuoyuna yansıyan önemli tartışma konularından biri nüfus büyüklüğüne göre yükseklik sınırlaması getirmesidir. Günümüzde yatay – dikey mimari biçiminde yeniden ortaya çıkan bu tartışma yasanın amaçladığının her zaman karşılık bulmadığını gösteren yalın örnekler arasındadır.

⁵ İmardan muaf tutma konusunda parlamentodaki çok önemli tartışma için: Ersoy, M. 2017, s.187.

⁶ Müştemilatlar bina kapsamına girmemektedir.

1959 yılında yürürlüğe giren Ankara İmar Talimatnamesi, şehrin imar planını esas alarak hazırlandığı için planın açıklama metni gibi ele alınabilir. Bölge kat nizamını gösterir planda her bölgenin ifraz ve inşaat şartları ayrıştırılmıştır. Buna göre kent; 2 katlı, 3-4 katlı, 5 katlı, 7-10 katlı, yüksek inşaat, küçük sanayi, büyük sanayi bölgesi olarak bölgelere ayrılmıştır. Her nedense bu listede 1 katlı ve 6 katlı binalara yer verilmemiştir. 2 katlı binaların parsel genişliği 3-4 katlı binalardan fazla olacağından genel bir politika olarak 1 ve 2 katlı binaların istenmediği, kentin yüksekliğinin artırılmasının istendiği söylenebilir. Otel, büro, sinema, tiyatro gibi umumi binalarda azami 200 metre mesafede gerekli kadar otopark alanı ayrılması istenmektedir. 4000 m²'den büyük parsellerde maliklerin talebi üzerine kitle nizamı uygulanabilir. Kamu yapıları için bölge kat nizamındaki kurallardan bağımsız inşaat tarzı uygulanabilir. Hastane, okul, fabrika gibi umumi binalar haricinde bir parselde yalnızca bir bina yapılabilir. "Plandaki ticaret yolları ve ticaret bölgeleri dışında sinema, tiyatro, otel, işhanı, büyük mağaza gibi umumi bina ve tesisler yapılamaz", "planlanmış veya mevcut konut bölgeleri içinde yeni sanayi tesisleri, depo ve antrepo yapılamaz" denerek kesin sınırlarla ayrıştırılmış, birbirini dışlayan, karma kullanıma izin vermeyen bölgeler istenmektedir. Bu hükümler bir çeşit işlevsel bölgeleme mantığına işaret etmekle birlikte istisnaları bulunmaktadır.

İstanbul İmar Talimatnamesi her bölümünde gözlemlenen bir çelişki barındırmaktadır. Bir yanda uygulanan kent planları sayesinde elde edilmekte olan başarıyı deneyimlemektedir. Bu bağlamda, standartlara ve kurallara önem veren, teknik doğruları barındırmak ve uygulamak isteyen bir disiplini vardır. Diğer taraftan ise çok çeşitli sebeplerden kaynaklanan politik ve ekonomik baskıları hissetmektedir. Bu baskılar özellikle mevcut doku içerisinde teknik doğrulardan taviz veren, istisnalara geniş yer açan bir keyfilik getirmektedir. Talimatnamenin birçok maddesinde ana kuralı aşındıran hükümler vardır. Bunların bir kısmı meskun doku içinde bazı ada ve parsellere istisna tanımak biçiminde, bir kısmı ise talimatnameyi işlevsizleştirip idari birimlerin inisiyatifine bırakmak biçimindedir. Meskun alan içerisinde tanımlanan koşullara uyulmadığında arka bahçenin 1 m'ye kadar düşürülmesi; 6.00 m cephe ve 7.00 m derinlikte olmak üzere 42 m² kadar küçük yapıya izin verilmesi, 7 m'yi de sağlamazsa parsel derinliğince yapılaşabilmesi; talimatnamedeki nizamlardan herhangi biri meskun sahada uygulanmadığında mevcut teşekkülle ahenkli olmak üzere nizam icat etmek için belediye meclisine yetki verilmesi gibi pek çok kural istisnası getirilmiştir. İstanbul için bir anlamda gelişme alanlarında düzenli, meskun alanda ise mevcut dokuyu iyisiyle ve kötüsüyle yeniden üreten ikili bir amaca hizmet ettiği söylenebilir. Disiplin ve keyfilik arasında gidip gelen bu çelişki, 3194 sayılı İmar Kanunu'nda giderilecek, disiplinden vazgeçilerek keyfilik tercih edilecektir.

6785 sayılı İmar Kanunu ve bu kanun uyarınca çıkarılmış olan düzenleyici belgelerin, morfolojik veya tasarıma yönelik belirgin bir kaygısı olmadığı, mekansal yapılanma sürecinin aktörlerin talep ve beklentilerine göre düzenlendiği söylenebilir. 2290'da mevcut toplumda var olmayan bir çeşit mekan kurgusu önerilirken, 6785'te meskun alanda talep edilen inşaat alanına olumlu cevap vermeye dönüşmüştür. Eskiden yangından korkan imar mevzuatı, artık oydan korkmaya başlamıştır.

Kanunun çıktığı dönemden kısa süre sonra 1965 yılında yürürlüğe alınan Kat Mülkiyeti Kanunu, yasaların kentsel formlara etkisini gösteren önemli örneklerdendir. Balamir'in (1975) aktardığı aşağıdaki tabloda kat mülkiyeti altındaki yapıların, kat mülkiyeti olmayan yapılara kıyasla daha fazla toplam inşaat alanına ve daha fazla birim konut adedine, fakat daha küçük birim konut büyüklüğüne sahip olduğu görülmektedir. Ortak mülkiyetten bağımsız mülkiyete geçişi hukuki güvenceye alan kanun "kaç daire çıkar?" mantığını yerleştirmiş, bu mantık kendi mekansal karşılığını üretmiştir. Kat Mülkiyeti Kanunu, daha sonra yürürlüğe girecek 3194 sayılı İmar Kanunu ile iyice pekişecek olan inşaat alanı miktarını esas alan bir şehircilik

yaklaşımında “mekanın özü ve içeriğini oluşturan niteliklerinin yerini niceliğin aldığı” (Ünü, 2018) ilk örneklerdendir. İster bilinçli öngörüsün, isterse niyetlenilmemiş sonuç olsun; apartmanda ortalama konut büyüklüğü azalmış, konut sayısı artmış, apartmanın eni ve boyu artmış, dolayısıyla yerleşeceği parselin genişliği ve derinliği artmıştır. Bu kent öncekine kıyasla; daha büyük parsellerde, daha geniş ve yüksek binalarda, birim yüzeyde daha çok sayıda ve daha küçük konut birimlerinden oluşmaktadır.

Tablo.1 Kat mülkiyeti altındaki yapılar ile normal mülkiyet altındaki yapıların kıyaslaması (Balamir, 1975)

	Kat Mülkiyeti Altındaki Yapılar	Normal Mülkiyet Altındaki Yapılar	Toplam Yapılar
Ortalama yapı alanı	1 383 m ²	554 m ²	825 m ²
Ortalama konut alanı	125 m ²	138 m ²	130 m ²
Ortalama konut sayısı	11	4	7

ÇİZELGE 1 Ankara'da 1954-1970 arasında yapım izni almış yapılarla ilgili değerler. Kaynaklar: DİE; TAPU DAİRESİ. Ankara Kat Mülkiyeti Kütükleri.

Günümüzde yürürlükte olan imar kuralları başta genel nitelikteki 3194 sayılı İmar Kanunu olmak üzere çok sayıda kanun ve yönetmelikten oluşan geniş bir külliyyat halindedir. Başlangıçta tek kurum ve tek plan var iken günümüzde çok sayıda kurum, çok çeşitli tür ve ölçeklerde planlar söz konusudur.

Bu bildiri kapsamında 3194 sayılı İmar Kanunu'nun bir hükmünün diğer tüm biçimsel amaçlara baskın olan, onları ezen ve etkisizleştiren güçte olduğu iddia edilmektedir. Güncel kanunun amaçladığı mekan; kendisine belirli bir biçim biçilmeyen, her yerde her şeyin yapılabildiği bir mekandır. Bu önermenin bariz göstergesi 18. madde uygulamasının adım adım değiştirilerek amacından uzaklaştırılması sonucunda oluşmuş mevcut durumudur. Bu adımların sonuncusu olan 2019 tarihli değişikliklerle düzenleme ortaklık payı kapsamına giren işlevler neredeyse her tür kentsel servis olacak şekilde genişletilmiştir. Bu genişletme; ölçek, bölgeleme mantığı, mülkiyet paylaşım esasları, işlevlerin yerleşim ilkeleri ve birlikte uyumu, parça bütün ilişkisi gibi pek çok mekan düzenleme prensibini zedelemiştir. Bir zamanlar kentler gündelik ihtiyaçlarını kendi içinde çözen komşuluk birimlerinden oluşan bir bütün olarak kavranmaktaydı. İmar uygulamasına esas düzenleme sahası içerisine giren işlevler komşuluk ünitesi ile büyük oranda örtüşen, kendi iç mantığı olan bir mekansal bütünün parçalarıydı. Mahalle, gündelik ihtiyaçlara yönelik tesislerin müşterek mülkiyet katılımı ile bir düzenleme sahası içerisinde karşılandığı bir mekandı. Hizmet sınırı mahalleyi aşan, kent bütününe veya bölgeye yayılan hizmetler ise kamulaştırma yoluyla elde edilen alanlarda karşılanırdı. Ne zaman ki 18. madde uygulaması içine kamulaştırma maliyetini azaltmak için komşuluk ünitesinin gündelik ihtiyaçlarını aşan, kent bütününe ve hatta bölgeye hizmet veren donatılar dahil edildi, işte o zaman mekansal biçimler içsel tutarlılığını kaybetti. “Bir mahalle nerede başlar nerede biter”, “kentsel olan nedir, bölgesel olan nedir” sorularının yanıtları belirsizleşti. Tüm rasyonel biçim ve uyum arayışlarını ortadan kaldıran bir yığılmalar mekanıdır bu. Ölçekler birbirine karışmış, kademelenme basamakları yıkılmıştır. İlkesel açıdan bir çocuk bahçesi ile ana yol aynı mekansal düzenin parçası olmamalıdır. Oysaki bugün küçük bir mahallenin ortasından karayolu geçebilir, bir hastanenin bitişiğinde stadyum olabilir, üzerinde tek fidan dahi olmayan parklar tasarlanabilir, her yol her yola her eğimde her geometride bağlanabilir. 2290 sayılı Yapı ve Yollar Kanunu'nun katı teknik tutumu tümüyle terk edilmiş, 6785 sayılı İmar Kanunu'nun disiplin ve keyfilik arasında kalan çelişkisinden keyfilik yönünde kurtulmuş, amaçlanan mekanın biçimi 3194 sayılı İmar Kanunu'nda biçimsizliğe dönüşmüştür. Günümüzdeki imar mevzuatının zihninde tanımlanabilecek düzeyde belirgin ve bilinçli olarak amaçladığı bir mekan biçimi

olduğunu söylemek mümkün görünmemektedir. Morfolojiyi unutmamıştır. Önceki kurallardan daha az teknik, daha çok esnek. Üreteceği sonuç; her amacı gerçekleştirmek için her yerde her şeyin her an yapılabileceği bir kenttir.

5. SONUÇ

Buradaki kısıtlı imar kuralları tarihi okuması, planlama alanını düzenleyen mevzuatın artık biçimsel bir kaygısı kalmadığı, daha çok süregiden mekansal yapılaşma eğilimlerini takip ettiği, arza değil talebe dayalı bir süreç izlediği sonucuna varmaktadır. Merkezi-tektip-aynılaşmış-kalıplı mekan biçiminden desantralize-serbest-belirsiz-esnek mekanbiçimi'ne doğru ilerlemektedir. Ünlü (2018) yasaların ürettiği mekanın morfolojik analizini yapan görgül çalışmasında "durağan dokunun yerini belirsiz kentsel dokunun aldığı" sonucuna varmıştır. Öyle görünüyor ki mevzuatın (ürettiği ürüne bakılmaksızın) amaçladığı da aynı sonuca varmaktadır. Demek ki burada yasaya aykırı, yasadan kaçan, yasanın boşluklarına sığınan veya boşluklarından istifade eden bir mekan üretiminden bahsedilemeyecektir. Esasen tam da yasanın amaçladığı mekan biçiminin pratik yaşamda karşılık bulduğu bir uyum görülmektedir. Yasada tasarlanan yani amaçlanan mekan bu çalışmada tespit edildiği üzere "biçimsizliğe" evrilmekte, algılanan yani fiziki olarak üretilen mekan da Ünlü'nün (2018) tespit ettiği üzere "belirsiz kentsel dokuya" evrilmektedir.

Bu türden bir dekadans hali müdahale gerektirir. Bu müdahalenin yapılacağı yer öncelikle hukuk alanıdır. Bağlayıcı nitelikte, planlama ilke ve esaslarına uygun, çağdaş kentsel gelişme dinamiklerine yanıt veren, yenilikçi, ilerici, aktörleri ve kurumları bağlayıcı, disiplin ve esneklik arasında denge bulan bir dizi mekan düzenleme kuralının etraflıca tartışılması, uzlaşılması ve hukuki geçerlilik kazandırılması gereklidir. Tasarım kodlarının, yol kademelerinin, yapı nizamlarının, yerseçim ilkelerinin, nüfus ve donatı standartlarının, etüt ve analizlerin "nasıl bir mekan" elde etmek için kullanılacağı, o mekanın tüm çeşitliliğiyle belirginleştiği, okunaklı ve anlaşılır hale getirildiği kuralları hazırlamak mekanbilimle uğraşanların öncelikli işi olmalıdır.

6. KAYNAKÇA

- Aktaş, S. (2011) Hukukta Yorum Çabaları. Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 15(3-4), 1-33.
- Ankara. (1959) Ankara Belediyesi İmar Talimatnamesi. İmar Müdürlüğü Yayınları No:4. İstanbul Matbaası. Ankara.
- Bademli, R. (1980) Yeni Bir Kent Planlama Çerçevesi Arayışı. İçinde: Türkiye'de İmar Planlaması. (der: Tamer Gök) ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları. 1980. (235-2)
- Balamir, M. (1975) Kat Mülkiyeti ve Kentleşmemiz. METU Journal of the Faculty of Architecture 1(2), 295-318.
- ÇŞİDB. (2021). Osmanlı Döneminde Şehircilik Nizamnameleri ve Faaliyetleri - Belgelerle. T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı. İstanbul.
- Duyguluer, F. (1995) İmarcılığımızın Sahiplendiği Meşruiyet Biçimleri. Serdar Karaduman ve Gülten Kubin (Ed.) 1.Planlama Kongresi. Planlamanın Meşruiyeti ve Plancılarının Konumları içinde. (s. 98-102). Şehir Plancıları Odası Yayınları.
- Ersoy, M. (2017) Osmanlı'dan Günümüze İmar ve Yasalar. Ninova Yayınları.
- Gözler, K. (2003) Hukuka Giriş. 2.baskı. Ekin Kitabevi Yayınları. Bursa.

- İstanbul. (1959) İmar Kanunu, İmar Nizamnamesi ve İstanbul Şehrine Aid Muaddel İmar Talimatnamesi. Türk Yüksek Mimarlar Birliđi İstanbul Şubesi Neşriyatı. İsmail Akgün Matbası - İstanbul.
- Kaya, A. (2014) Amaçsal Yorum. Ankara Barosu Dergisi, (4), 363-384.
- Lefebvre, H. (1991). The Production of Space. D. Nicholson-Smith (Çev.). Cambridge, MA: Blackwell.
- Tatlı, P., Erkan, G.H. (2021) Hukuki Metinlerin Türkiye Planlama Sistemindeki Yol Kademelenmesine Yaklaşımı, Kent Akademisi, 14 (2), 518-532.
- Ünlü, T. (2018). Mekânın Biçimlendirilmesi ve Kentsel Morfoloji. "DeğişKent" Değişen Kent, Mekân ve Biçim. Türkiye Kentsel Morfoloji Açı II. Kentsel Morfoloji Sempozyumu. İstanbul, Türkiye.